

Lauri Pakkanen

25.1.2021

Valtiovarainvaliokunta

VNS 6/2020 vp / Asiantuntijapyyntö

Lausunto: VNS 6/2020 vp Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle - Suomen kestävän kasvun ohjelma

Rakennettu ympäristö ja sen kunnossapito työllistävät joka viidennen suomalaisen työllisen eli puoli miljoonaa ihmistä. Kotimarkkina- ja työvoimavaltaisella rakennusalaalla tehty elvytys säteilisi laajasti koko Suomeen. On hyvä muistaa, että ala palauttaa veroina ja veroluonteisina maksuina jopa yli 40 prosenttia rakentamiseen sijoitetuista euroista. Koronapandemiasta huolimatta rakennusala on pystynyt pitämään pyöriään pyörimässä. Siltikin alan työllisyys on laskenut lähes 10 000 ihmisellä pandemian aikana.

Kaikkien rakentamisen lajien rakennuslupien määrä on laskussa, mikä ennakoi tuotannon ja työllisyyden hidastuvan edelleen. Tähän ovat vaikuttaneet talouden epävarmuudet, rakentamisen rahoituksen saamisen hankaluus sekä kuntien reippaasti pienentynyt investointihalukkuus. Nämä vähennykset iskevät kouriintuntuvasti varsinkin pienempiin yrityksiin ja pienemmille paikkakunnille. Tämän takia juuri valtion ja kuntien välttämättömien ja suunniteltujen investointien aikaistamisella voidaan sysätä talous uudelleen kasvuun. Kun investointeja aikaistetaan, aikaistetaan myös talouden ja verotulojen kasvua.

Rakennetun ympäristön hiilijalanjäljen osuus Suomen kokonaispäästöstä on 30 prosenttia, kun huomioidaan rakennusten koko elinkaari ja niiden energiankulutus. Ilman käyttöväheen energiankulutuksen päästöjä osuus on 7 prosenttia. Jotta rakennetun ympäristön energiatehokkuutta voitaisiin lisätä, ja päästöjä sitä kautta vähentää, ei rakennuskannan nykyinen ja hidas uusiutumistahti riitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Euroopan komission maaraportin mukaan Suomen on ilmastotavoitteiden lisäksi kiinnitettävä huomiota muun muassa rakenteellisiin uudistuksiin, tuottavuuden parantamiseen sekä investointi- ja työllisyysasteen nostamiseen. Panostukset yrityslähtöiseen TKI-toimintaan sekä liikennejärjestelmien digitalisaatioon ovat avain kasvuun. Rahoituskokonaisuutta tulee myös hyödyntää korjausrakentamisen vauhdittamiseen tukemalla kuntien, taloyhtiöiden ja yksityisten toimijoiden korjausrakentamis- ja investointihankkeita rakennetun ympäristön energiatehokkuuden parantamiseksi koko elinkaaren ajalta. Rahoituskokonaisuudesta on kohdennettava TKI-panostuksia niihin rakennusmateriaaleihin, joissa päästövähennyspotentiaali on suurinta.

Elvytyspanostusten rinnalla tulee sujuvoittaa rakentamisen prosesseja uudistamalla sääntelyä maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Tavoitteena pitää olla maankäytön ja koko kiinteistö- ja rakennusalan tuottavuuden lisääminen sekä pääomien tehokas käyttö.

Rakennusteollisuus RT ehdotukset:

Kunnille suunnattu investointipaketti lisää työllisyyttä ja pelastaa alueellisen kasvun (toteuttaa: vihreä siirtymä, systeemitason muutos, yksityiset investoinnit)

Kuntatalous on ollut koetuksella koronapandemian aikana ja jo ennen sen alkua. Valtion suurista koronatuista huolimatta kuntien velkaantuminen jatkuu edelleen. Käyttötalouden kriisissä moni kunta ei pysty toteuttamaan edes välttämättömiä investointejaan.

Kunnille on suunnattava mittava investointipaketti vauhdittamaan ja varmistamaan kuntien investointien toteutuminen. Rakennettuun ympäristöön liittyvät investoinnit ja korjaushankkeet täyttävät komission reunaehdot, toteuttavat vihreää siirtymää, jossa varsinkin energijärjestelmän murrosta ja rakennuskannan tehokkuutta, vivuttavat yksityisiä investointeja, vauhdittavat systeemitason muutosta kuntien toiminnassa ja työllistävät alueellisesti. Ympäri Suomea on valmiudessa hankkeita, jotka voitaisiin aloittaa lähes välittömästi. Kun jo suunnitellut ja tarpeelliset investoinnit saadaan aikaisemmin liikkeelle, luodaan nopeasti tuhansia työpaikkoja ympäri maan. Esimerkkejä investointipaketin kohteista ovat mm. julkisten rakennusten energiatehokkuutta parantavat investoinnit, vihreän siirtymän vaatimaa energijärjestelmän murrosta tukevat energiainvestoinnit (hakkeenpolttolaitokset, tuulivoima, geoterminen lämpö, aurinkoenergia), kunnallistekniikan mm. vesihuoltoverkoston peruseräparannushankkeet sekä joukko- ja kevyen liikenteen hankkeet. Kaikissa näissä on mahdollista tehdä pysyvä muutos kuntien investointikulttuuriin ja vauhdittaa ilmastavoitteiden toteutumista ja lisätä järjestelmätason digitalisaatiota. Sen lisäksi tarvitaan valtiotason investointeja merituulivoimaan, suuriin aurinkovoimalaitoksiin ja energian siirtoon sekä varastointiin.

Korjausrakentamisen vauhdittaminen lisää energiatehokkuutta ja nopeuttaa rakennemuutosta (toteuttaa: vihreä siirtymä, digi, systeemitason muutos, yksityiset investoinnit)

Kiinteistökannastamme uusiutuu vuosittain vain 1–2 prosenttia. Rakennetun ympäristön korjausvelka kasvaa jatkuvasti ja alentaa kansallisvarallisuutemme arvoa, mikäli emme investoi riittävästi kiinteistöjen ja infrastruktuurin yllä- ja kunnossapitoon. Suurin päästövähennyspotentiaali on olemassa olevan rakennuskannan energiatehokkuuden parantamisessa ja lämmitysmuotojen uudistamisessa. Näitä ovat mm. hukkalämmön talteenotto, keskitetyt geotermisen energian hyödyntämismahdollisuudet ja kaukolämpöverkkojen kehittäminen. Samalla taloteknisten järjestelmien ja kokonaisdigitalisaatio mahdollistavat kiinteistöjen kysyntäjouston hyödyntämisen.

Taloyhtiöiden energia-avustuksia on laajennettava koskemaan myös laajamittaisempia korjauksia. Tällä hetkellä tukea saa lähinnä lämmitysjärjestelmän muutokseen, joka ei kannusta kotitalouksia riittävästi siirtymään kohti energiatehokkaampaa asumista. Tukia on suunnattava öljylämmityksen luopumisen lisäksi myös muista fossiilisista polttoaineista luopumiseen.

Elvytystoimenpiteiden yhteydessä on uudistettava asunto-osakeyhtiöiden peruseräparannuslainaehdot. Taloyhtiöt eivät ole hyödyntäneet ARAn peruseräparannuslainoja ja siihen liittyviä

takauksia, koska lainasummasta maksettava kahden prosentin takausmaksu on liian kallis. Takausmaksun poistaminen kannustaisi toteuttamaan suunnitellut korjausinvestoinnit. Taloyhtiöillä on nyt vaikeuksia saada pankkilainaa.

Vaikuttavia toimenpiteitä ovat taloyhtiöille myönnettävät valtion korjausavustukset ja lainat takaukset sekä kotitalousvähennyksen laajentaminen. Kuntien investoinneilla ja peruskorjauksilla on vauhditettava vihreää siirtymää ja aluetalouden kasvu

Rakennetun ympäristön digitalisaatio luo uutta ja vähentää kuluja sekä päästöjä (Toteuttaa: vihreä siirtymä, kilpailukyky, kestävä infrastruktuuri ja digitalisaatio, yksityiset investoinnit, systeemitason muutos)

Rataverkon digitalisoiminen tekee raideliikenteeseen satsaamisesta tulevaisuudessa entistä kannattavampaa. Digirata-hankkeen toteuttaminen edistää vihreää siirtymää sekä infrastruktuurin digitalisaatiota ja parantaa ulkomaankaupan toimintaedellytyksiä. Investoinnin avulla on mahdollisuus tehostaa rataverkoston kapasiteettia, toimivuutta ja tehokkuutta.

Rakennusalan digitalisaatio on edennyt suurin harppauksin. Viime hallituskaudella toteutetun KIRA-digi-hankkeen potentiaalisen höydyn arvioidaan olevan noin 5,5 miljardia euroa, mikäli kaikki sen toimenpiteet otettaisiin laajamittaisesti käyttöön. Näiden toimenpiteiden toteuttamiseen on ohjattava rahoitusta tästä rahoituskokonaisuudesta. TKI-panostuksia tulee lisäksi ohjata yritysten digitalisaatiahankkeisiin ja vauhdittaa alustatalouden kehittymistä kiinteistö- ja rakennusosalalla.

Liikennehankkeet vähentävät päästöjä ja parantavat elinkeinoelämän kilpailukykyä (Toteuttaa: vihreä siirtymä, kilpailukyky, kestävä infrastruktuuri)

Suomen kilpailukyvyn kasvattamiseksi tarvitaan investointeja erityisesti teollisuuden liikenneinfrastruktuuriin. Rahoituskokonaisuuden avulla on syytä vauhdittaa isoja raidehankkeita sekä digirata-kokonaisuutta. Ilman toimivaa logistiikkaa Suomi ei kykene vastaamaan kansainväliseen kilpailuun. Liikenneinvestointien vipuvaikutus muuhun rakentamiseen ja alueelliseen toimeliaisuuteen on huomattava. Suomen on jatkettava pääratiaan liittyviä investointeja sen koko matkalta ja samaan aikaan edistettävä niin Itärataa kuin Turun tunnin junakin.

Luumäki-Joutseno-kaksoisraide on nykyisellään merkittävä pullonkaula sekä matkustajalletä tavaraliikenteelle. Kaksoisraiteella parannettaisiin vilkkaan rataosan tosiasiallista välityskykyä ja liikenteellistä toimivuutta ja siten matkustajaliikenteen palvelutasoa ja tavaraliikenteen toimintaedellytyksiä. Kaksoisraiteen täydentäminen Luumäen ja Joutsenon välille on edellytys myös rajaliikenteen merkittävälle kasvulle Imatrankoskella. Rataosan välityskyky vaikuttaa paitsi metsäteollisuuden raaka-ainekuljetusten tehokkuuteen myös vientiteollisuuden tuotekuljetuksiin satamiin.

Rakennetun ympäristön kiertotaloudessa valtava potentiaali (Toteuttaa: vihreä siirtymä, TKI, systeemitason muutos, yksityiset investoinnit)

Vähähiilisen rakentamisen ja kiertotalouden edistäminen voivat tarjota Suomelle paalupaikan uusien innovaatioiden luomisessa. Neitseellisten materiaalien korvaaminen kierrätetyllä materiaalilla säästää sekä raaka-aineita että kustannuksia. Kiertotalouden kehittäminen vaatii edelleen tutkimustietoa ja varsinkin markkinakysyntää. Elpymispaketilla rahoitettaviin hankkeisiin tulisi laatia arvio luonnonvarojen käytöstä ja asettaa tavoite kiertotaloutta tukeville ratkaisuille. Tämä tukee sekä vihreää siirtymää että TKI-tavoitteita.

TKI-investoinneilla nopeutetaan rakentamisen vähähiilisyyttä (yksityiset investoinnit, infrastruktuuri, TKI, vihreä siirtymä)

TKI-rahoitusta tulee ohjata rakennusallalla ilmastovaikutusten pienentämistä mahdollistavien investointien tekemiseen. Päästövähennystavoitteet on syytä kohdentaa sinne, missä potentiaali on kaikkein suurinta. Tämä tarkoittaa suuria yritysveltoisia teknologiahankkeita, joissa varsinkin sementin valmistamiseen liittyvää päästökuormaa pyritään pienentämään. Samalla on entisestään kehitettävä jo nyt korkealla tasolla olevaa kiertotalouden osuutta sementin valmistuksessa.

Myös julkisten tilaajien osaamista ja tietotaitoa on lisättävä hiilijalanjäljen pienentämiseen liittyen. Tällä hetkellä haasteena on usein markkinoilta puuttuva osaaminen esim. ympäristöystävällisimpien betonilaatujen hyödyntämiseen.

Painopistekohtaiset kommentit:

Painopiste 1: Koulutuksella ja tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla Suomi takaisin kestävä kasvun uralle

Materiaaliteknologioiden kehittyminen ja kiertotalous tuovat mukanaan uusia työtapoja ja innovaatioita, joiden avulla on mahdollista vähentää hukkaa, säästää neitseellisiä luonnonvaroja ja lisätä rakentamisprosessin tehokkuutta. Rakennusalan vähähiilisyystiekartan toimeenpanoa on vauhditettava ja TKI-rahoitusta on ohjattava eri rakennusmateriaalien ilmastovaikutusten pienentämistä mahdollistavien investointien tukemiseen. Päästövähennystavoitteet on syytä kohdentaa sinne, missä potentiaali on suurinta.

Innovatiiviset julkiset hankinnat ovat mahdollisuus edistää rakennetun ympäristön innovaatiota ja vauhdittaa vihreää siirtymää. Kaupunkien ja muiden julkisten toimijoiden investointien ympärille olisi mahdollista rakentaa kokeilu- ja pilotointiympäristöjä. Suomen tarvitsemien suurten liikennehankkeiden ympärille ja tueksi olisi syytä kehittää liikenne- ja infrarakentamisen osaamiskeskittymää Suomessa, jotta tänne keskittyisi kansainvälistä huippuosaamista, jota voitaisiin hyödyntää sekä kotimaisissa hankkeissa että myydä ulkomaille.

Rakennusallalla vallitsi ennen koronakriisiä laaja osaajapula ja kohtaanto-ongelma vaikutti kasvavissa määrin. Näitä haasteita on lähdetty ratkaisemaan hyvässä yhteistyössä TEM:n ja OKM:n kanssa ja tämä aloitettu työ on syytä ottaa huomioon jatkuvan oppimisen kokonaisuuksia suunniteltaessa. Samalla on huolehdittava opetuksen laadun tasosta, jossa on haasteita varsinkin työntekijätason perus- ja täydennyskoulutuksessa.

Painopiste 2: Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta

Suomen suurimmat energiankäyttäjät ovat teollisuus ja rakennettu ympäristö sekä liikenne. Ne ovat myös suurimmat kasvihuonekaasujen aiheuttajat. Näiden toimialojen vauhdittaminen kohti vihreämpää toimintatapaa sisältää suurimman potentiaalin matkalla kohti vuoden 2035 hiilineutraalia Suomea. Rakennusteollisuuden vähähiilisyyden tiekartan (2020) mukaan merkittävintä on energiatehokkuuden parantaminen ja vähäpäästöisiin energiamuotoihin siirtyminen.

Ilmastotavoitteet vaativat Suomeen yhä energiatehokkaampaa rakennettua ympäristöä. Suurin päästövähennyspotentiaali on olemassa olevan rakennuskannan energiatehokkuuden parantamisessa ja lämmitysmuotojen uudistamisessa. Vaikuttavia toimenpiteitä ovat taloyhtiöille myönnettävät valtion korjausavustukset ja lainatakaukset sekä kotitalousvähennyksen laajentaminen. Kuntien investoinneilla ja peruskorjauksilla on vauhditettava vihreää siirtymää ja aluetalouden kasvua. EU-paketin myötä meillä olisi ennennäkemätön mahdollisuus muuttaa korjausvelka kasvun alustaksi ja laittaa Suomen koulut, päiväkodit ja tiet kuntoon. Samalla on tuettava ja nopeutettava myös taloyhtiöiden sekä kotitalouksien väistämättömiä perusparannusinvestointeja, joiden avulla rakennusten energiatehokkuutta parannetaan, elinkaarta pidennetään ja edistetään Suomen ilmastotavoitteita.

Hyvin suunnitellut korjaukset parantavat myös rakennusten terveellisyyttä, turvallisuutta ja käytettävyyttä sekä pidentävät kiinteistöjen käyttöikää. Myös liikenteen sujuvoittaminen, liikennepalvelujen kehittäminen ja siirtäminen raiteille vähentää tehokkaasti päästöjä.

Rakennusala käyttää 40 prosenttia maailman raaka-aineista, joten kotimaisille kiertotalouden ratkaisuille löytyy maailmanlaajuisia kysyntää. Rakennetun ympäristön alalla on keskitettyä kustannustehokkaimpiin materiaali- ja teknologianeutraaleihin päästövähennyskeinoihin. Rakentamisen jättemateriaaleja ja samalla myös muun teollisuuden erilaisia sivuvirtoja voidaan laajamittaisesti hyödyntää rakennustuotteiden valmistuksessa ja etenkin infrarakentamisessa. Vähähiilisen rakentamisen ja kiertotalouden edistäminen voivat tarjota Suomelle paalupaikan uusien innovaatioiden luomisessa. Esimerkkinä mm. purkubetonin käyttäminen väylärakentamisessa. Tätä on mahdollista vahvistaa mm. mahdollistamalla neitseellisten materiaalien korvaaminen esimerkiksi kierrätysasfaltilla ja -betonilla sekä erilaisilla teollisuuden sivutuotteilla. Näiden käyttö edellyttää kuitenkin tutkittua tietoa, mahdollisuuksia pilotointiin sekä mahdollistavaa lainsäädäntöä.

Painopiste 3: Suomen kansainvälisen kilpailukyyn turvaaminen

Vientiteollisuudella on merkittävä rooli Suomen työllisyystavoitteiden toteutumisessa. Hyvin valitut tavaraliikenteen investoinnit sujuvoittavat teollisuuden kuljetuksia ja parantavat viennin kilpailukykyä. Henkilöliikenteen investoinneilla vauhditetaan työvoiman liikkuvuutta. Erityisesti kasvukeskusten sisäiset ja niiden väliset raideliikenneinvestoinnit vivuttavat liikkeelle tarvittavaa asuntorakentamista ja kaupunkikehityshankkeita sekä edistävät liikumisen palveluiden kehittymistä. Näillä toimilla rakennetaan kasvua ja mahdollistetaan uusien työpaikkojen luominen. Investoinnit ilmastokestäviin liikenneverkkoihin ja -palveluihin rakentavat huomisen yhteiskuntaa sekä kirittävät Suomea matkalla kohti hiilineutraaliutta.

Painopiste 4: Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen

Rakennusalan digitalisaatio on edennyt, mutta edelleen tarvitaan lisää panostuksia sekä julkisiin toimiin että yksityisten investointien vauhdittamiseksi. Viime hallituskaudella toteutetun KIRA-digi-hankkeen potentiaalisen höydyn arvioidaan olevan noin 5,5 miljardia euroa, mikäli kaikki sen toimenpiteet otettaisiin laajamittaisesti käyttöön. Näiden toimenpiteiden toteuttamiseen on ohjattava rahoitusta elpymiskokonaisuudesta. TKI-panostuksia tulee ohjata yritysten digitalisaatiohankkeisiin ja vauhdittaa alustatalouden kehittymistä kiinteistö- ja rakennusallalla.

Tulevaisuuden tehokas raideliikenne edellyttää siirtymistä digitaliseen ERTMS-järjestelmään. Ylipäänsä liikenteen sekä teollisuuden ja palveluiden prosessien digitalisoiminen edellyttää viestintäverkkojen kapasiteetin nostamista, mikä puolestaan mahdollistetaan rakentamalla kattava 5G -verkosto koko maahan.

Kunnioittavasti,

Aleksi Randell
Toimitusjohtaja
Rakennusteollisuus RT

Lisätietoja:
Lauri Pakkanen
Yhteiskuntasuhdepäällikkö
Rakennusteollisuus RT
lauri.pakkanen@rakennusteollisuus.fi
050 522 7797